

Az online zaklatás médiareprezentációja

Domonkos Katalin* és Ujhelyi Adrienn**

Egy társadalmi jelenség megítélésében hangsúlyos szerepet játszik annak médiareprezentációja, mely befolyásolja a jelenség percepcióját és jelentőségének megítélését. Magától értetődőnek gondolnánk, hogy az online zaklatás (cyberbullying) ilyen aspektusból is feltárt kutatási terület, hiszen talán ez a jelenség a digitális technológia fiatalokkal kapcsolatban leggyakrabban említett veszélye. Ennek ellenére csupán egy ilyen jellegű tanulmányt találtunk, melynek szerzője az Egyesült Államok mainstream médiáját tekintette át. Jelen kutatásunk célja az online zaklatás magyar médiareprezentációjának feltárása. Elemzésünkbe kilenc nyomtatott és digitális médiaterméket választottunk be: origo.hu, index.hu, hvg.hu, nol.hu, mno.hu, hir24.hu, borsonline.hu, metropol.hu, blikk.hu. A kiválasztás fő kritériumai: az olvasottság, valamint a téma és megjelenési forma szerinti sokszínűség. Mivel az első, témával foglalkozó cikk 2007 márciusában jelent meg, ezért ez időpont és 2014. október közötti intervallum során megjelent 116 cikket vizsgáltunk. Megfigyeléseink szerint a média az egyedi esetekre fókuszál, melynek következménye az individuális fókusz, vagyis mind az okok, mind a felelősség vonatkozásában az egyénekre koncentrálnak, lényegesen kevesebb figyelmet szentelve a tágabb intézményi kontextusnak, társadalmi és kulturális tényezőknek. A megelőzés és kezelés vonatkozásában elmondható hogy a technológiai megoldásokra helyeződik a hangsúly, kevesebb teret adva a szociális kontextusnak, a szűkebb-tágabb környezet szereplőinek, valamint a közösségi megelőző és megoldási módoknak.

Kulcsszavak: online zaklatás, cyberbullying, médiareprezentáció, online média

Az online zaklatás jelensége

A digitális technológia talán leggyakrabban említett hátránya az online zaklatás (cyberbullying), amely ellenséges, zaklató és ismétlődő károkozó magatartást jelent, valamilyen elektronikus eszköz használatával. A kezdeti definíciók leggyakrabban az „elektronikus” jelzőt használják, mely a későbbi kutatásokban is megjelenik (Li, 2007; Li és Beran, 2005; Patchin és Hinduja, 2006; Smith és mtsai., 2008; Slonje és mtsai., 2012), hiszen az eszközhasználat markáns jellemzője e problémakörnek. Véleményünk alapján azonban e jelző a készülékek túlzottan tág tartományát jelöli ki, túlmutat az információs és kommunikációs technológia nyújtotta eszközkészleten, ezért írásunkban az online előtag használatát tartjuk indokoltnak, ami sokkal inkább kiemeli a jelenség hálózathoz kötött jellegét. Az utótag tekintetében azonban, követve az első fordítás óta (Olweus, 1999) a hazai szakirodalomban elterjedtté vált magyar megfelelőjének (Buda, Kőszeghy és Szirmai, 2008) következetes alkalmazását, megmaradunk a zaklatás kifejezés használatánál. Az online zaklatás megjelenési formái között említhető a bántó, gyűlölködő tartalmak küldése, pletykák terjesztése online, valamint a megszegyenítő képek és videók megosztása az interneten (Willard, 2005; Tabby Project, 2012).

* Domonkos Katalin, tanító, neveléstudomány szakos bölcsész, az ELTE PPK Neveléstudományi Doktori Iskola PhD-hallgatója. kati.domonkos@gmail.com

** Ujhelyi Adrienn, az ELTE Pszichológiai Intézetének oktatója. ujhelyi.adrienn@ppk.elte.hu

Online zaklatás a kutatások tükrében

Az online zaklatás témaköre interdiszciplináris terület, a jelenség foglalkoztatja a pedagógusokat, pszichológusokat, szociológusokat, médiakutatókat, és jogi vetületei sem hanyagolhatóak el. Egy amerikai cikk (Pietrowski, 2012) a téma pszichológiai szakirodalmát tekinti át, azt vizsgálva, hogy melyek a kutatások legfontosabb fókuszpontjai (1. táblázat). 157 cikket talált a szerző 2011. október végéig. A három legtöbb figyelmet kapó terület: az intervenció/kezelés, a zaklató profiljának megrajzolása, illetve a tradicionális bullyinggal való összevetés. Az elemzést végző rámutat azokra a kérdésekre is, melyeket jórészt ignorál a szakirodalom: ilyen a kor és a nem összefüggése az online zaklatással, vagy az általános iskolások között megjelenő zaklatás. A szerző a ProQuest pedagógiai adatbázison is lefuttatta ugyanezt a keresést, ott 42 kapcsolódó cikket talált.

Témafókusz	Gyakoriság (%)
Intervenció	22 (14%)
Zaklató profilja	11 (7%)
Tradicionális zaklatással való összevetés	10 (6%)
Jogi kérdések	9 (6%)
Iskola hatása, szerepe	9 (6%)
Társas dinamika	5 (3%)
Rizikófaktorok	5 (3%)
Mérés kérdései	5 (3%)
Prevalencia	5 (3%)
Társas hálózatok	4 (2,5%)
Család szerepe	4 (2,5%)
Speciális nevelésű diákok	3 (2%)
Kortárs hatás	3 (2%)
Öngyilkosság	3 (2%)
Egyéb általános vagy speciális témák	62 (40%)

1. táblázat: Az online zaklatás pszichológiai szakirodalmában leggyakrabban megjelent kutatási témák (N=157) (Pietrowski, 2012 nyomán)

A témával foglalkozó kutatásokból kiderül, hogy vannak nemi különbségek az érintettségben, de az eredmények olykor ellentmondásosak. A legtöbb kutatási eredmény azt mutatja, hogy a fiúk elkövetőként nagyobb valószínűséggel érintettek (Li, 2007; Wright és mtsai., 2009; Slonje és mtsai., 2012; Festl és Quandt, 2013), míg az áldozattá válás kockázata magasabb a lányok körében (Li, 2007; Slonje és Smith, 2008; Mesch, 2009; Wright és mtsai., 2009; Schneider és mtsai., 2012; Vazsonyi és mtsai., 2012; Festl és Quandt, 2013), más kutatások nem találtak ilyen különbségeket (Slonje és Smith, 2007; Domonkos, 2014).

Az egyén szintjén, a zaklatás és a stresszel való megküzdés vizsgálata során a kutatók arra a következtetésre jutottak, hogy azok az áldozatok, akik beszélnek valakivel a megfélemlítésről, vagy valamilyen módon megpróbálják kezelni a problémát (problémaközpontú megküzdési módok¹ alkalmazása), kevesebb egészségügyi panaszról számoltak be, szemben azokkal, akik megpróbálták elkerülni a stresszt. A kutatásokból az is kiderül,

1. „Problémaközpontú megküzdés: ekkor a személy a helyzetre, a problémára összpontosít, hogy megkísérelje azt megváltoztatni, hogy a jövőben el tudja kerülni” (Margitics és Pauwlik, 2006. 44.).

hogy a passzív megküzdő stratégia (például tagadás, elkerülés, belenyugvás és a saját maga hibáztatása) általában hatástalan, igaz egy ideig megállíthatja a zaklatást, de a problémát nem oldja meg (Völlink és mtsai., 2013).

A családi háttér tekintetében a ritka szülői ellenőrzés (Ybarra és Mitchell, 2004) és a fizikai büntetés alkalmazása (Diamanduros és mtsai., 2008) növeli az elkövetővé válás valószínűségét. Az áldozatokat alacsony önbecsülés (Gradinger és mtsai., 2009; Limber, 2002) és osztálytársaikkal való gyenge kapcsolatok jellemzik, szüleik túlzott védelmének hatására a gyermek megküzdési készségeinek fejlődése korlátozott (Limber, 2002). Mind az okoknál és felelősségnél, mind a megelőzés során is fontos terület a szülői közvetítés, a mediáció (Mesch, 2009) kérdése. A szülői közvetítés során a szülő egyrészt szabályozza a megfelelő médiafogyasztást, másrészt értelmezi a médiában látható tartalmakat, információkat. A korlátozó mediáció jellemzője, hogy a szülő nem aktív közvetítő, olyan eszközök tartoznak ide, mint az internethasználati idő korlátozása, szűrő monitoring szoftver telepítése, vagy a látogatott webhelyek ellenőrzése. A kiértékelő közvetítés aktív szülői szerepet feltételez, mely során az internethasználattal, az online tartalommal kapcsolatos kérdések megbeszélése, a közös szabályok megalkotása hangsúlyosabbak (Domonkos, 2014).

A kutatási eredmények alapján az iskolában jelenlévő klikkesedés, agresszív légkör, vagy a hagyományos zaklatás magasabb előfordulása együtt jár az online zaklatás gyakoribb előfordulásával. Az elkövetők központi helyet foglalnak el a kortársak között, valamint kortárskapcsolataik között felülreprezentáltak más elkövetők és a zaklatást támogató szemlélők (Festl és Quandt, 2013). A nem verbális jelek hiánya miatt nemcsak az elkövetők, hanem a szemtanúk sem szembesülnek a zaklatás következményével, az áldozat érzelmi reakciójával, mindez növeli az ismétlődés esélyét (Ybarra és Mitchell, 2004; Hinduja és Patchin, 2007; Slonje és Smith, 2007; Mesch, 2009; Dempsey és mtsai., 2011; Festl és Quandt, 2013), de emiatt a szemlélők negatív viselkedése is gyakoribb az interneten, mint a szemtől-szemben helyzetekben. Az online zaklatás szemtanúinak többsége arról számol be, hogy nem tettek semmit az online negatív cselekmény megállítására érdekében, kis hányaduk továbbküldte a zaklató tartalmat (Slonje és mtsai., 2012; Machácková és mtsai., 2013; Domonkos, 2014).

Az online zaklatás hazai tudományos közleményben való említése az iskolai erőszak- kutatások során jelent meg, egyrészt empirikus adatok nélkül, mint a közvetett zaklatás új megjelenési formájaként jelölve azt (Balázs, 2009), másrészt feltárva a magyarországi gyakoriságát, megjelenési formáit, jellegzetességeit (WIP, 2007; Eu Kids Online, 2011; Parti és Schmidt, 2013; Domonkos és Ujhelyi, 2014b). A kutatási eredmények változatos adatokat szolgáltatnak, saját bevallásuk szerint a megkérdezettek 30 (11-16 év) (Eu Kids Online, 2011), 45,6 (15-18 év) (Parti és Schmidt, 2013), 40,5 (7. és 11. évf.) (Domonkos és Ujhelyi, 2014a) százaléka volt áldozata online zaklatásnak. Az online megvalósuló zaklatás legtöbb esetben bántó, zaklató üzenetek formájában (Eu Kids Online, 2011) nyilvánul meg. Az érintettség tekintetében veszélyeztetettebbek az egyszülős háztartásban élő, illetve az alacsonyabb iskolai végzettségű fiatalok, valamint az életkor előrehaladtával valószínűbb az online zaklatásban való érintettség (Eu Kids Online, 2011). Az áldozattá válás valószínűsége az életkor növekedésével csökken (Domonkos és Ujhelyi, 2014b), az elkövetővé válás gyakoribb az idősebbek és az alacsonyabb szocioökonomiai státuszúak körében (Eu Kids Online, 2011), illetve azok a gyerekek az elkövetők, akik népszerűnek tekintik magukat az online ismerőseik körében (Schmidt, 2013). Más kutatás eredményei alapján azonban az elkövetővé válás tekintetében nincs életkori különbség (Domonkos és Ujhelyi, 2014b), mely eltérés a mintavétel különbözőségével is magyarázható. Az eltérések mellett a szakértők eredményei összecsengenek abban a tekintetben, hogy az iskolai és az online áldozattá válás szoros összefüggést mutat, valamint az áldozati és az elkövetői szerepek nem különülnek el élesen egymástól (Parti és Schmidt, 2013; Domonkos és Ujhelyi, 2014b).

Kutatók véleménye alapján az offline és online zaklatás jelenlétén túl nyomásként nehezedik az oktatási intézményekre az a hazai hatósági és médiagyakorlat is, hogy az információgyűjtéssel foglalkozó munkatársak rend-

szeresen monitorozzák a nyilvános online tartalmakat (Török, 2012). Kurucz Orsolya (2012) intézményvezetőkkel végzett interjúinak eredményeiből az is kiderül, hogy a jelenség intézményi szintű kezelésével kapcsolatban három, egymástól jól elkülöníthető intézményi attitűd rajzolódott ki: (1) az iskola nem figyeli a diákok közösségi oldalon folytatott kapcsolatait, kommunikációját; (2) az iskola a hatóságoktól és a szabályok szigorításától várja a megoldást; (3) az intézmény fontosnak tartja az online konfliktusok szűrését, továbbá iskolai stratégia kidolgozását. Az oktatási intézményekkel kapcsolatban fontos eredmény, hogy a pedagógusok aktív részvétele kockázatsökkentő faktor lehet az online zaklatási esetek észlelésében, kezelésében és megelőzésében (Schmidt, 2013).

Online zaklatás megjelenése a médiában

Egy új társadalmi jelenség megítélésében hangsúlyos szerepet játszik annak médiareprezentációja. A média által választott narratíva, bemutatási keret jellegzetességei befolyásolják a jelenség jelentőségének megítélését, illetve annak percepcióját, hogy a társadalom milyen okokat és következményeket azonosít vele kapcsolatban. Ehhez képest meglepő tény, hogy az online zaklatás kapcsán nagyon kevés az ilyen jellegű kutatás.

Az egyetlen szakirodalomban fellelhető, hasonló célokot kitűző kutatás 2012-ben született (Milosevic, 2012), melynek bevezetőjében az amerikai kutató is az ilyen vizsgálatok hiányát észrevételezte. Vizsgálatában az Egysült Államok mainstream médiájában megjelent, *cyberbullyinggal* kapcsolatos híradásokat tekintette át. 2006 és 2011 között összesen 40 nyomtatott médiahírt és 48 tv műsort talált. Kutatási céljai között szerepelt egyrészt a két eltérő médiatípus különbségeinek felmérése, illetve a téma bemutatási kereteinek feltárása két fő szempontból: kit jelölnek meg a híradások, mint a jelenség okozóit (causal responsibility), illetve kihez kapcsolják a prevenció és a megoldás felelősségét (treatment responsibility). Eredményei azt mutatják, hogy a híradások száma nem mutat lineáris emelkedést, inkább egy-egy konkrét, jellemzően drámai eset után ugrik meg. A nyomtatott médiában megjelent cikkek 70%-a hozta fel a felelősség kérdését, melyek harmada azt elsősorban individuális jellemzőknek tulajdonítja. Előkelő helyezést kap még a technológia egyik fontos jellemzője, az anonimitás (12,30%). Társadalmi, kulturális tényezőket a cikkek tizede (4%) említi, és csak egyetlenegy (2%) hívja fel a figyelmet a szülők és a családi értékek szerepére. A kutatás másik célja annak felmérése volt, hogy a média kiket nevez meg felelősnek a probléma megoldása kapcsán. A cikkek 72%-a mutatott rá egy vagy több lehetséges ágensre: több mint harmaduk (14,35%) az iskolát, majdnem ugyanannyian (11,28%) a szülői kontrollt emelik ki, ezt követi a bíróság (8,20%), és az adott weboldal (6,15%), 17 cikk (11%) a szövetségi vagy állami szintű kormányzatot, illetve a törvénykezést nevezi meg, és csupán 3 cikk (7%) említi a tanárok szerepét. A cikk kvalitatív tartomelemzéssel azonosította a téma tállalásának legjellemzőbb kereteit is: leggyakrabban mint egy kifejezetten komoly fenyegetés, amelynek következményei lehetnek a depresszió vagy az öngyilkosság (62%). Ez annak fényében értelmezhető pozitív fejleménynek, hogy a szakértők a korai híradások miatt sokáig attól féltek, hogy a média az online zaklatást a tradicionálishoz képest ártalmatlanabbnak fogja bemutatni. A mintában csak négy olyan cikk volt, mely ez utóbbi, „a szavak nem árthatnak” állásponton volt. A cikkek ötöde az offline és online zaklatás összevetésében épp utóbbi súlyosságát emelik ki, megemlítve, hogy nagyobb nyilvánosságot jelent, nem korlátozódik az iskola területére, illetve az anonimitás miatt nehezebb azonosítani az elkövetőt. Gyakori értelmezési keret (9,23%) a megelőzés, illetve problémamegoldás nehézségeinek hangsúlyozása, főként amiatt, hogy míg a tradicionális zaklatás egyértelműen beágyazódott az iskolai diskurzusba mind a megelőzés, mind a kezelés tekintetében, az online verzióknak nincs igazi „felelőse”. Hat cikk az online zaklatást a szólásszabadság

kontextusába helyezi, kiemelve a problémamegoldás egyik inherens nehézségét. A cikkek 10%-a fókuszál a nemi különbségekre, a lányok dominanciáját hangsúlyozva az áldozati szerepben.

Cél, hipotézisek

A kutatás célja az volt, hogy képet alkossunk arról, milyen típusú információkat közvetít a nyomtatott (print) és a digitális média² a témával kapcsolatban, hiszen a kihangsúlyozott, illetve ignorált részek alapvetően meghatározzák a közvélemény online zaklatásról alkotott elképzeléseit. A cikkek tartalomelemzése közben kiemelt szempontként kezeljük a felelősség kérdését, vagyis azt, hogy mennyiben jelenik meg ez szempontként, és ha igen, melyik szereplőhöz kapcsolják azt: egyéni, társadalmi, esetleg technológiai szintű okokat, illetve megoldási módokat jelölnek meg. Kiemeljük továbbá azt is, hogy az áldozatokat és tetteseket hogyan ábrázolják az írók, melyek a leggyakrabban megjelenő attribútumok. Számba vesszük a cikkekben megjelenő prevenciós lehetőségeket is. Végül pedig szeretnénk azonosítani a téma tárgyalásának legjellemzőbb kereteit, a leggyakoribb asszociációs köröket.

Módszer

Elemzésünkbe 9 nyomtatott és digitális médiaterméket választottunk be, megpróbálva egyszerre kiválasztani a legolvasottabbakat, miközben érvényesítjük azt a célt is, hogy minél változatosabb legyen a minta: csak online, illetve online és offline megjelenésűek, komolyabb hangvételű, illetve bulvárosabbak is bekerültek. A kiválasztott sajtótermékek jól reprezentálják a hazai hírforrásokat, joggal tekinthetők agenda setter-nek: origo.hu, index.hu, hvg.hu, nol.hu, mno.hu, hir24.hu, borsonline.hu, metropol.hu, blikk.hu.

Eredetileg 2000 januárjától a kutatás kezdetéig (2014. október) született cikkekre kerestünk rá, de mivel az első cikk 2007 márciusában jelent meg, adatbázisunk e hét év termését tekinti át. Kereső kifejezésként a „cyberbullying”, „online zaklatás”, „elektronikus zaklatás”, „internetes zaklatás” szavakat használtuk, így összesen 132 cikket találtunk. A cikkek átolvasása után töröltük azokat, melyek csak felszínesen kapcsolódnak a témához, így a végső mintában 116 cikk maradt. A kapott adatbázist mind kvantitatív (főként szógyakoriság-elemzés), mind kvalitatív tartalomelemzésnek alávetettük, az elemzési egység utóbbi esetben a teljes cikk volt. A kvantitatív elemzéshez a NVivo 10 tartalomelemző szoftvert használtuk, a kvalitatív tartalomelemzés során pedig kategóriákat hoztunk létre és azok alapján vizsgáltunk a cikkek átolvasását követően. Az összes cikk kategóriákba sorolása után megvizsgáltuk a különböző kategóriák előfordulásának számát, azok idői mintázatát, valamint egyéb összehasonlításokat végeztünk. A kódolók közötti megbízhatóság elfogadható volt (Cohen kappa=0,86).

Eredmények

Az eredmények bemutatását a kvantitatív elemzéssel kezdjük, a cikkek idői sorrendjét és a szógyakoriságot bemutatva. A második, hosszabb részben a kvalitatív elemzés eredményei kerülnek sorra a megjelenési formák, okok és felelősség, valamint a megelőzés és a kezelés köré építve.

Szinonimák

Mindenekelőtt figyelmet érdemelnek azok a szinonimák, különböző elnevezések, melyekkel a cikkek az online zaklatást jelölik. Ez egyrészt sok mindent elárul a jelenség asszociációs mezőjéről, másrészt a rendkívül változa-

2. A megkülönböztetés nem triviális, hiszen a legtöbb nyomtatott formában megjelenő lapnak ma már online felülete is van.

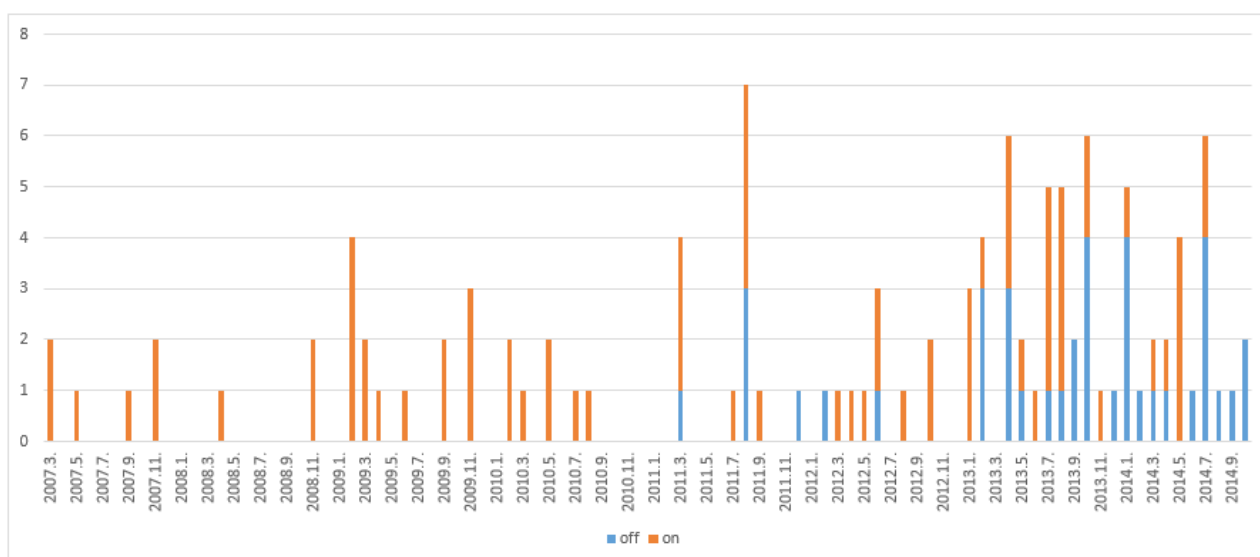
tos kifejezések arra is reflektálhatnak, hogy a magyar szakirodalomban nincs konszenzuálisan elfogadott terminus. A nemzetközi szakirodalomban a *bullying* kifejezést használják, melynek nincs olyan magyar megfelelője, mely pontosan meghatározná a jelenség ismétlődő, károkozó jellegét. Az elnevezés magyar megfelelője körüli bizonytalanság jól megragadható az online zaklatásról szóló cikkek kapcsán is, mind az előtag, mind az utótag tekintetében (1. ábra). Az előtag idegen nyelvű szókapcsolatának elemeit követő (cyber, kiber) fordítás mellett megjelennek az internet jellemző szinonimái, melyek közül a jelenséggel kapcsolatban a legtávolibb a virtuális előtag, mely konnotációja inkább negatív: nem valóságos, látszólagos asszociációkat kelt. A zaklatásra talán leginkább jellemző ismétlődést, mint jellegzetességet ragadják meg a bántalmazás, üldöztetés, zrikálás, szivatasz érzelmi-hangulati többletjelentést hordozó szinonimák.

virtuális, internetes, online, cyber, kiber, digitális
agresszió, bántalmazás, lelki terror, zaklatás, üldöztetés, zrikálás, terror, mobbing, támadás, szivatasz, bullying, inzultálás

1. ábra: A cyberbullying magyar megfelelőjeként használt kifejezések elő- és utótagjai

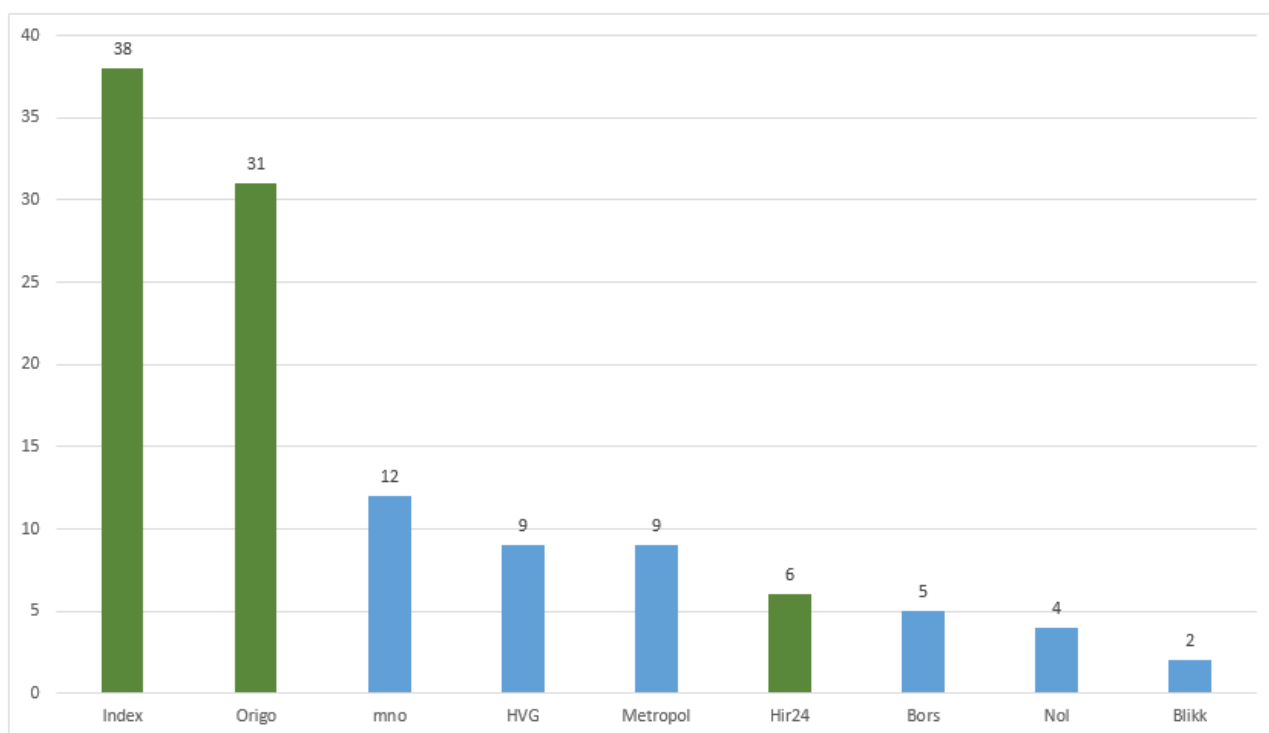
A cikkek idői megjelenése

A magyar sajtóban az első cikkek 2007-ben jelennek meg, amikor is egy az online újságírókat közelről érintő, ezért talán különösen érdekes eset történt az Egyesült Államokban: egy sztárblogger vonult vissza a nyilvánosságtól egy időre az őt ért online fenyegetések hatására. A kezdeti híradások több szempontból is jellemzőek: először is a jelenségre egészen 2011-ig csak az online portálok reflektáltak. A különböző hírforrások elsősorban talán önkényesnek tűnő kettéválasztását tisztán online és offline gyökerekkel is rendelkezőkre, a statisztika igazolni látszik (2. ábra).

2. ábra: Online zaklatással kapcsolatos cikkek a magyar médiában, havi bontásban (N=116)

Az online média túlsúlya akkor is szembeűnő, ha a cikkek számát forrásokra vetítjük (3. ábra). A két – talán – legfontosabb online hírportálon összesen több cikk jelent meg a témában, mint az összes többi forrásban együttvéve. A cikkek átlagosan 482 szóból álltak, ettől a Bors (M=292**, N=5), a HVG (M=375**, N=9) és az MNO (M=335**, N=12) lefelé, a Metropol (M=727**, N=9) pedig felfelé tér el (**p<0,01).

3. ábra: Online zaklatással kapcsolatos cikkek a magyar médiában, forrásokra bontva (N=116)

A későbbiekben is fennmarad továbbá a híradások egy-egy konkrét eseménye köré szerveződő jellege (2. táblázat). A cikkek 90%-a rendelkezett egészen konkrét és könnyen azonosítható apropóval, továbbá 7 összefoglaló jellegű cikket találtunk és 5 nem besorolható.

Konkrét apropóval rendelkező	Esetek	amerikai (28), magyar (9), angol (5), olasz (2), szerb (1), román (1)
	Felmérés, Kutatás, Konferencia	Nemzetközi (12), magyar (12)
	prevenció	20
	Facebook	(7)
	Egyéb	(7)
	Összesen	104
Összefoglaló jellegű, konkrét apropó híján		7
Nem besorolható		5

2. táblázat: Az online zaklatással kapcsolatos cikkek apropójának osztályozása (N=116)

A kiindulópontul szolgáló események legnagyobb része egy konkrét esetet takar (46,39%), de természetesen a cikkek egy része korábban történeteket is felidéz. Az esetek jellemzően kiderülésük pillanatában, illetve a bírósági döntés kapcsán kerülnek reflektorfénybe. 19 cikk (16%) szakmai jellegű esemény (felmérések, kutatások, konferenciák) kapcsán íródott. Ezek pontosan fele nemzetközi és magyar (12-12). 27 cikk apropója valamilyen preventív intézkedés volt. Ezek nagy változatosságot mutatnak: vannak tiltásra épülő (japán próbálkozás

az okostelefonok esti használatának betiltására), technológiai jellegűek (például a Rethink kampány, mely a posztolás előtti újragondolást elősegítő gomb bevezetését javasolja). A magyar prevenciók kampányok közül legtöbbször a Nickelodeon kampánya (4), illetve a KIM iskolai programja (3) szerepel. 7 cikk kifejezetten a Facebook által bevezetett vagy szervezett prevenciókkal kapcsolatos (szexuális bűnözők profiljának törlése, *mobbing* megelőző oldal létrehozása vagy az online zaklatást jelentő gomb bevezetése). A súlyos következményekkel járó esetek magasabb hírértéke, ezen esetek újbóli felelevenítése a téma vagy egy prevenciók intézkedés kapcsán mind magyarázata lehet a nemzetközi vonatkozású hírek túlsúlyának.

Szógyakoriság elemzés

A kvantitatív elemzés következő lépéseként a korpuszban előforduló 100 leggyakoribb szót gyűjtöttük ki, majd töröltük a jelentés nélküli, nem releváns találatokat (például és, hogy, vagy, csak, azt, mint...), illetve összevontuk ugyanannak a szónak különböző megjelenési formáit (például gyerek és gyerekek). Az így megmaradt 24 szó – valamint a szinonimákra, hasonló szavakra való kiegészítő keresés – sok mindent elárul a jelenség keretezéséről (3. táblázat). Például a kor jelentőségéről: 198 alkalommal szerepel a konkrétan a korra utaló éves szó, valamint kiemelkedik mind az áldozatok, mind a tettesek fiatalsága: gyerek(ek)et 169 alkalommal hoznak szóba, fiatal(ok)ról 113, tinédzserekről 79, diákokról 60 alkalommal van szó. A szólistából az is kiviláglik, hogy az online zaklatás elsődleges terepei a különböző közösségi oldalak: a közösségi média szóösszetétel 171-szer szerepel, ezt követi a Facebook (170), majd jelentős lemaradásban a többi ilyen oldal: ask.fm (46), Myspace (35), Youtube (24) és a Twitter (10). A nemi különbségek is feltűnőek: a lány (140) szó kétszer annyiszor szerepel, mint a fiú (67). Ha a keresést kiegészítjük a nemre utaló további szavakkal, még feltűnőbb a női dominancia (396 – lány, kislány, tinilány, nő, barátnő, illetve 144 – fiú, kisfiú, férfi, férj).

A leggyakoribb szavak listáján szereplő amerikai (82) és magyar (69) szavak illusztrálják, hogy az említett esetek, illetve a cikk megírásának apropóját adó kutatás vagy konferencia leggyakrabban e két országból származnak. Az amerikai esetek közül kiemelkedik két öngyilkossággal végződő, melyre legtöbbször hivatkoznak: az egyesült államokbeli Megan Meierre (28-szor) és a kanadai Amanda Toddra (27-szer). Az öngyilkosság szó összesen 37 cikkben (32%) jelenik meg, 128 alkalommal megemlítve. Az öngyilkosság mellett a szexualitás a cikkek másik hívószava, összesen 38 (32%) cikkben, 108 alkalommal szerepelnek kapcsolódó szavak (szex-, meztelen, sexting).

A szólista alapján előtérben van az iskola, mint közeg: az iskola 138-szor, a diák 60-szor, míg a tanár 35-ször jelenik meg a korpuszban. Kiemelt kontextus továbbá a bűnüldözés – a rendőrség, hatóság és feljelentés szavak összesen 123 alkalommal vannak megemlítve, illetve ehhez kapcsolódóan a bíró(ság), ügyész, jogi(i) és törvény szavak 115-ször. Érdekes még megemlíteni a névtelen, anonim szavak gyakoriságát: 54, illetve az adatvédelmet (33).

Szó	Előfordulási gyakoriság	Szó	Előfordulási gyakoriság	Szó	Előfordulási gyakoriság
internet, -es, -en	370	fiatal, -ok	113	hasonló	58
éves	198	amerikai	82	cyberbullying	57
zaklatás	192	magyar	69	szülők	57
online	190	öngyilkos	68	zaklató	57
közösségi	181	fiú	67	áldozat	56
facebook, -on	170	iskolai	62	digitális	52
gyerek, -ek	370	személyes	62	oldalon	51
lány	198	szexuális	62	Index	50

3. táblázat: Az online zaklatással kapcsolatos magyar cikkekben (N=116) előforduló szavak gyakorisága

A továbbiakban a szógyakoriság-elemzésben, illetve a korábbi szakirodalomban is megjelenő kulcstémákat, kulcsterületeket tekintjük át: az online zaklatás cikkekben megjelenő konkrét formáit, az okok és felelősség kérdését, valamint a megelőzés és a kezelés felsorolt lehetőségeit.

Megjelenési formák

Az online zaklatás szakirodalomban leírt megjelenési formái változatos képet mutatnak, melyek között említhető a gyűlölködő, zaklató tartalmak küldése; pletykák terjesztése online; kiközösítés; megszegyenítő képek és videók megosztása az interneten, valamint a szexting, ez utóbbi során az elkövető szexuálisan provokatív meztelen vagy félig meztelen képeket vagy nyíltan szexuális tartalmú szöveget küld el, oszt meg online. A vizsgált cikkek közül 30 (25,8%, N=116) említ – többnyire a jelenség szemléltetésére – megjelenési formákat felsorolásképp. A leggyakoribb típusok a zaklató üzenet, poszt vagy komment 11 említéssel; lejárató fotók vagy videók 6 utalással; végül a fenyegetés 9, kirekesztés 7 és a szexting 6 említéssel. További 59 cikk konkrét esetet említ (50,8%, N=116), túlnyomó többségben a súlyos következményekkel járó, öngyilkossággal végződőket (55,9%, n=59), melyek közül, az említés tekintetében két típus rajzolódik ki. Egyik típus az eset pontos leírásánál többet nem vállal: „Az amerikai diáklány tavaly októberben lett öngyilkos az otthonában, miután hetekig levelezett a nem létező ismerőssel – adta hírül az AP hírügynökség. A 15 éves, *Josh* nevű fiú nevében valójában *Megan* egyik iskolatársának édesanyja és gyermekei leveleztek a lánnyal, akik az utcájukban laktak, és a családjának is jó ismerősei voltak. A tinilány azt követően lett öngyilkos, hogy levelezőtársa több mint egy hónap után hirtelen megszakította vele a kapcsolatot, és lejárató kampányt kezdett ellene a weben, a szülők pedig most, egy évvel *Megan* halála után szeretnék elérni a valódi tetteseket felelősségre vonását.”³. A másik típusnál az esetleírás nem képezi az írás gerincét, inkább az online zaklatás jelenség súlyosságának hangsúlyozásaként jelenik meg, mintegy aláhúzva a téma relevanciáját: „Ezek közül a legnagyobb hatású a kanadai *Amanda Todd* esete volt. A 15 éves lány a Youtube-ra töltött fel egy segélykérő videót, mielőtt öngyilkos lett. (...) A magyar fiatalok körében ugyan nem történt olyan, nagy nyilvánosságot kapott eset, ahol egyértelmű lett volna a kapcsolat az internetes zaklatás és az öngyilkosság között, maga a jelenség azonban egyre elterjedtebb. Természetesen az iskolai kikö-

3. <http://www.origo.hu/techbazis/internet/20071119-hamis-myspacefelhasznalo-miatt-lett-ongyilkos-egy-tinilany.html> Utolsó letöltés: 2014. január 30.

zösítés, durvább csúfolódások és fenyegetések a legkevésbé sem számítanak újdonságnak, az utóbbi években azonban az internet új formát adott ennek. Ez pedig új jellegzetességekkel is jár.”⁴

Mivel a magyar nyelvben a zaklatás szónak szexuális konnotációja van, figyelmünk kiterjedt az online zaklatás valamilyen szexuális tartalommal való együttemlítésére (18,9%, N: 116) is, melyek között megjelenik a nemi erőszak: „Egy kanadai tinilányt két évvel ezelőtt többen is megerőszakoltak, az esetről fotó is készült. A fénykép miatt többen gúnyolták a tinédzsert, aki bár feljelentést tett a rendőrségen, de a rendőrök a bizonyítékok hiányára hivatkozva nem voltak hajlandók vádat emelni. A lány két évvel az eset után, április negyedikén öngyilkosságot követett el.”⁵, említik a szexting következményeként megjelenő zaklatást: „Korábban három tinédzser korú amerikai lány egy internetes csevegőszobában fedte fel kebleit a webkamerán keresztül. Egy héttel később egyikükhöz, egy 17 esztendő lányhoz fenyegető emailek kezdtek érkezni. Egy ismeretlen azzal zsarolta, hogy szétküldi a képet a lány MySpace-es ismerőseinek, ha nem küld magáról több erotikus képet és videót.”⁶ Egy szöveggörnyezetbe kerül egyéb szexuális tartalommal is, például a szexuális zaklatással: „A napokban viszont kiderült, hogy az öngyilkosság előtt egy héttel három 16 éves fiú molesztálta a lányt egy buliban, ahol a lány kiütötte magát, és öntudatlanul feküdt egy ágyon. A molesztálásról képeket is készítettek, amiket aztán feltöltöttek Facebookra.”⁷, az internetes zaklató szinonimájaként megjelenő szexuális bűnöző⁸ kifejezéssel, valamint az online szexuális gyermekbántalmazás⁹ problémakör megjelenésével.

Okok, felelősség

A jelenség kialakulásával kapcsolatba hozható okok és a felelősség kérdése szorosan és igen komplexen kapcsolódnak össze. A kutatások is beszámoltak arról, hogy az egyéni szinten túl, tágabb kontextusban, rendszerintű összetevőket – a kortárskapcsolatokat, az iskola és osztályszintű tényezőket (*Festl és Quandt, 2013*), illetve a szülői közvetítést (*Mesch, 2009*) – is figyelembe véve kell vizsgálni a negatív online cselekményt.

A cikkekben a felelősség és az okok meghatározása során a család említése a leggyakoribb (17,2%), melyet egyaránt fontosnak tartanak a zaklatás bármely szereplőjével kapcsolatban: „A család egyébként nemcsak a megoldás, hanem a probléma része is. A zaklatás a pszichológus szerint olyan embereket érint, akik eleve instabilak, sérültek. Aki magabiztos, akinek van önbizalma, stabil háttere, abból kisebb eséllyel lesz áldozat, de kisebb eséllyel lesz elkövető is. A bántalmazók és a bántalmazottak családjában tipikusan ugyanúgy vannak frusztrációt okozó feszültségek.”¹⁰. A családi jellemzők tekintetében nagyobb valószínűséggel lehetnek áldozatok azok a fiatalok, akik szülei gyakran túlságos védelmezőek, ahogy egyik szakértő kifejti: „sokkal nagyobb eséllyel zaklatják majd a társaik azokat a gyerekeket, akiket túlságosan is óvtak a szüleik. Azok a szülők ugyanis, akik megpróbálják megvédeni gyerekeiket a negatív tapasztalatoktól, a kutatás szerint sokkal sebezhetőbbé te-

4. <http://index.hu/belfold/2013/01/04/cyberbully/> Utolsó letöltés: 2014. január 30.

5. <http://velvet.hu/sztori/2013/04/10/negy-en-eroszakoltak-meg-a-tinilanyt-ongyilkos-lett/> Utolsó letöltés: 2014. január 30.

6. <http://www.origo.hu/techbazis/internet/20100816-egyre-tobb-kamaszt-zsarolnak-szexkepeivel.html> Utolsó letöltés: 2014. január 30.

7. <http://velvet.hu/sztori/2013/04/13/szexualis-zaklatas-utan-lett-ongyilkos-az-amerikai-tini/> Utolsó letöltés: 2014. január 30.

8. <http://www.origo.hu/techbazis/internet/20090220-ezrevel-dobtak-ki-a-zaklatokat-a-facebookrol-szigoritanak-az-ellenorzest.html> Utolsó letöltés: 2014. január 30.

9. <http://www.life.hu/csalad/20120314-tizbol-egy-gyerek-beszalgetett-mar-szexrol-idegennel-az-interneten-.html> Utolsó letöltés: 2014. január 30.

10. <http://index.hu/belfold/2013/01/04/cyberbully/> Utolsó letöltés: 2014. január 30.

szik őket.”¹¹. A család szintjét tárgyalva megjelenik a bántalmazó nevelő és a vele való azonosulás, mint a probléma egyik forrása: „Azok a gyerekek, akikkel otthon durván bánnak, de erősebb fizikumúak, társaikon „verik le” ezt, a sérülékenyebb, otthon bántalmazott gyerekekből pedig gyakran áldozatok lesznek.”

A felelősség tekintetében az intézményi szint (8,6%, N=116) a családi színteret követi, egy cikk említi a közönségben való pozícióért folytatott harcot, mint okot, valamint az iskolai légkört, mint intézményi védőfaktort: „A gyermekek csoportjaiban folyamatosan zajlik a pozíciókért folytatott harc. Egyes életszakaszokban – mint a serdülőkor –, élethelyzetekben – új gyerek az osztályban – nő a készítés, hogy mindenki kialakítsa a pozícióját. Az agressziót az iskola pozitív klímája csökkenti Buda Mariann vizsgálata szerint, de sajnos kevés átfogó kutatás született Magyarországon a témában”¹². Az írásból nem derül ki, a szerző mit tekint átfogó kutatásnak, a szakirodalmi áttekintés azonban rávilágít arra, hogy a jelenség hosszú ideje a kutatások középpontjában áll, a különböző programok hatásvizsgálataihoz azonban még további kutatásokra van szükség.

Az egyéni, családi és intézményi szint, valamint a tágabb, társadalmi környezet vagy a média hatása egy cikkben jelenik meg hangsúlyosan: „Az iskolai agresszióval kapcsolatban fontos, hogy rendszerek szintjén gondolkodjunk. Az egyéni, a családi, a működési minták és azok zavarai befolyásolják egyéni szinten az agresszív, bántalmazó viselkedés kialakulását. A gyereket a megtanult érdekérvényesítési, konfliktuskezelési módok befolyásolják abban, milyen stratégiákat alkalmaz társas kapcsolataiban, a szélsőséges – például túl szigorú vagy megengedő – minták hátrányosan befolyásolják. (...) A kötődéseikben sérült gyerekek áldozattá és elkövetővé egyaránt könnyen válnak.(...) Az intézményi szocializáció során tovább differenciálódnak a minták. Az olyan felnőttek, akik magánéletükben nem tudnak megfelelően önérvényesíteni, konfliktust kezelni, egy gyermekközösség szocializációját irányítva sem tudnak másként működni. A pedagógus viselkedése gyakran nem is lép túl a fegyelmezésen.(...) A társadalom agresszióhoz való viszonyulása meghatározó ezeknek a problémáknak a kezelésében. A toleranciát, az együttműködést, az asszertív kommunikációt és a hatékony konfliktuskezelést nem tanítják, holott bizonyítottan taníthatók. Erre rakódik rá a médiában ábrázolt erőszak, a durva közbeszéd és az internet terhe.”¹³

Megelőzés

A megelőzéssel foglalkozó cikkek a teljes minta harmadát sem teszik ki (31%, N=116), továbbá az e témában való vizsgálódás eredményei összekapcsolódnak a felelősség eredményeivel. Ahogy az okoknál és felelősségnél, úgy a megelőzés tekintetében is a szülők szerepe a leggyakoribb említésű (19,8%, N=116), melyeket passzív és aktív szülői szerepajánlásokra, értelmezésekre bonthatjuk. A passzív megelőzési módokat (korlátozó mediáció) közvetítő cikkek szűrőszoftver telepítése mellett érvelnek, melyek elsődleges funkciója a korlátozás és a tiltás, mint például szűkíthető a számítógép használati ideje vagy tilthatóvá válik bizonyos weboldalak felkeresése: „Az államtitkár előző nap tartott sajtótájékoztatóján elmondta, hogy a kiskorúak védelme érdekében július 1-jétől ingyenes szűrőszoftvert kell biztosítaniuk az internet-hozzáférést nyújtó szolgáltatóknak. A tárca kampányt is indított, hogy a szülők figyelmét felhívja a szűrőszoftverek fontosságára.”¹⁴

11. <http://www.origo.hu/itthon/20130710-miert-es-hogyan-zaklatjak-online-egymast-a-gyerekek.html> Utolsó letöltés: 2014. január 30.

12. <http://www.metropol.hu/cikk/1091908-iskolai-eroszak-minden-masodik-gyerek-erintett> Utolsó letöltés: 2014. január 30.

13. <http://www.metropol.hu/itthon/cikk/1091908-iskolai-eroszak-minden-masodik-gyerek-erintett> Utolsó letöltés: 2014. január 30.

14. http://index.hu/tech/2014/05/23/a_miniszterium_feljelenti_az_ask_fm-et/ Utolsó letöltés: 2014. január 30.

Ezzel szemben a szülőket aktív megelőzésre (kiértékelő mediáció) ösztönző írásokban az online tartalommal, tevékenységgel kapcsolatos kérdések megbeszélése, közös szabályok alkotása a hangsúlyosak, melyekre jellemző a megelőzéshez kapcsolt szemlélet összetett jellege: az aktív és a passzív szerephez kapcsolható tevékenységek együttesen, többnyire szakértői közvetítéssel jelennek meg. Az aktív szereppel kapcsolatban némely írásban megjelenik a téri elhelyezéssel és nevelői jelenléttel való szabályozás, mely szerint a szülőnek már a számítógép elhelyezésére is hangsúlyt kell fektetnie: „a vírusirtócég arra hívja fel a figyelmet, hogy a legjobb, ha a kisgyermeket nem hagyjuk egyedül internetezés közben, hanem a közösségi térben, a nappaliban helyezzük el a számítógépet, amit használhat. Így könnyen észrevehető, ha valami felzaklatja.”¹⁵ Ajánlásokat fogalmaznak meg a technológiai mediációval kapcsolatban: „A cég azt is javasolja, hogy a családok szabályozzák az internet használatát védelmi szoftverekkel (korlátozó mediáció), töltsék együtt az internetezésre fordított idő egy részét. Érdemes elmagyarázni a gyermeknek, milyen veszélyek, kellemetlenségek érhetik, és hogy miként kerülheti el ezeket.”¹⁶ (...) Emellett fontos, hogy frissített vírusirtó fusson a gépen, és érdemes megfontolni a szülői felügyelet funkciók használatát, melyek segítségével korlátozható a felkereshető weboldalak köre, vagy akár a számítógép használati ideje”¹⁷ (kiértékelő mediáció). Az eddig említett korlátozó lehetőségek mellett megjelennek aktív szülői szerepet érintő általános feladatok: „Fektesse le szabályokat, beszéljék meg a veszélyeket és elkerülésük módjait.”,¹⁸ valamint az általános ajánlások mellett, az írások kisebb hányadában megjelennek a nevelők szempontjából leginkább értékes konkrét szülői tevékenység-javaslatok is: „A Facebook kapcsán a gyerekek el kell magyarázni, hogy ne töltsön fel magáról vagy a családjáról képeket a szülő jóváhagyása nélkül, hogy ne kattintson olyan üzenetekre, melyeket nem ért, és hogy a virtuális világban se álljon szóba ismeretlenekkel – azaz ne jelöljön vissza olyan személyeket, akiket nem ismer személyesen”.

A család említését követi az iskola megelőzésben betöltött szerepe (6,8%, N=116), a cikkekben megszólaltatott szakértők véleménye szerint a pedagógusok felelőssége abban rejlik, hogy „felismerik-e az iskolai közegben a szinte minden osztályban megtalálható fizikai és verbális bántalmazást”.¹⁹ Az online zaklatás és az iskolai zaklatás összefonódása kapcsán érdemes megemlíteni az egyik szakértő intézményi szinttel kapcsolatos véleményét, mely szerint „minél leterheltebbek a tanárok, minél kevésbé tudnak figyelni diákjaikra, annál nagyobb esélye van annak, hogy erőszakosabb lesz a közeg”,²⁰ melyet „aggályos, hogy (...) jelenleg rendészeti eszközökkel próbálnák kezelni. Ehelyett tréningeken kellene felkészíteni a tanárokat, mivel a bántalmazás akár oktatási módszerekkel is csökkenthető”, azonban a metódussal kapcsolatban további konkrét javaslatok nem merültek fel az interjú során.

Az intézményi kereten belül a megelőzéssel is foglalkozó írások tudósítanak még interaktív osztályfőnöki órákat alkalmazó hazai kampányról,²¹ a Facebookot tantárgyi szintre emelő svájci kezdeményezésről,²² a diákok nyilvános bejegyzéseit pásztázó prevenciók nemzetközi programról, mely során az „elemzőknek többek között az öngyilkos gondolatokra, zaklatásra, vandalizmusra utaló kifejezéseket, de még az obszcén megnyilvánuláso-

15. http://hvg.hu/tudomany/20130705_atverik_a_facebookot_a_magyar_gyerekek#rss Utolsó letöltés: 2014. január 30.

16. <http://index.hu/tech/biztonsag/szivat070520/> Utolsó letöltés: 2014. január 30.

17. http://hvg.hu/tudomany/20130705_atverik_a_facebookot_a_magyar_gyerekek#rss Utolsó letöltés: 2014. január 30.

18. <http://www.metropol.hu/cikk/982859-tiltas-helyett-jobb-ha-kozosen-internetezunk> Utolsó letöltés: 2014. január 30.

19. <http://mno.hu/belfold/az-internetes-zaklatastol-ovja-meg-a-fiatalokat-a-kim-programja-1205074> Utolsó letöltés: 2014. január 30.

20. <http://www.metropol.hu/cikk/1091908-iskolai-eroszak-minden-masodik-gyerek-erintett> Utolsó letöltés: 2014. január 30.

21. <http://mno.hu/ahirtvhirei/az-internet-veszelyeire-iranyitjak-a-diakok-figyelmet-1199266> Utolsó letöltés: 2014. január 30.

22. <http://fn.hir24.hu/itthon/2013/02/15/tantargy-lesz-a-facebook/>

kat is ki kell szűrniük. Amikor olyan bejegyzést találnak, amelyről úgy vélik, hogy közbelépést igényel, vagy sérti a diákok magatartására vonatkozó szabályokat, akkor jelenteniük kell azt a kampusznak.”²³

Végül a kormányzat megelőzésben betöltött szerepével három (2,5%, N=116) cikk foglalkozik. E tágabb kontextus egyrészt összekapcsolódik az intézményi szinttel, hiszen a beavatkozás kezdeményezője a kormányzati szint, de a megelőzés helyszíne az iskola, ahol az internet veszélyeire fókuszáló iskolai program bevezetése indokolt: „a gyerekeket ért iskolai és internetes zaklatás jelenségének csökkentése érdekében indított programot a Közigazgatási és Igazságügyi Minisztérium”,²⁴ másrészt a kormányzat felelőssége megjelenik a gyermekvédelmi jelzőrendszer javításában is.²⁵

Kezelés

A kezeléssel és megoldással foglalkozó (23,2%, N=116) írárok jellegük alapján egyrészt technológia hangsúlyúak, ami a tiltás, jelentés, blokkolás hármását foglalja magában (18,1%, N=116), másrészt összetett típusúak (8,6%, N=116), ez utóbbi a technológiai támasz mellett aktív szerepet szán a zaklatás szereplőinek is. A cikkek elemzése során a technológiai kezelésnek további két típusa rajzolódik ki: az egyéni és a közösségi szemléletű. Előbbi a bejelentés és feljelentés fontosságát hangsúlyozza: „rendőrség arra biztat minden fiataalt, akit a világhálón sérelem ér, tegyen bejelentést vagy szülei feljelentést a zaklatókkal, internetes bűnözőkkel szemben”,²⁶ jellemzően vagy a szövegbe illesztve,²⁷ vagy az írás végén²⁸ segélyvonal ajánlás jelenik meg. A közösségi szemlélet a felhasználói csoportok döntésére bízva, mi számít elfogadhatónak az interneten vagy egy közösségi oldalon, amit úgy ér el, hogy kezükbe „adott egy olyan eszközt, mellyel kialakítható, megjeleníthető egyfajta konszenzus arról, hogy a Twitter közösségei milyen üzeneteket tartanak elfogadhatónak, és milyen üzeneteket szívesebben szűrve látni. (...) Egy olyan helyzetben, ahol nincs lehetőségünk kitérni a nekünk nem tetsző üzenetek elől, ott bizony indokolt lehet olyan eszközök bevezetése, melyek lehetővé teszik, hogy ne kelljen eltűnnünk a nekünk nem tetsző bánásmódot.”²⁹

Az összetett kezelés alacsony számú említése ellenére sokszínű képet mutat. Megjelenik a támadó tartalom mentése: „archiválja le az ezt bizonyító anyagokat (például mentse el az sms-t, e-mailt, készítsen képernyőmentést az őt sértő weboldalról, hozzászólásokról), és kérjen segítséget”; a szolgáltatóval való kapcsolat felvétele;³⁰ egy angliai CyberMentors³¹ oldal, ahol felkészült kortársak nyújthatnak segítséget; végül a szemlélők szerepe is felbukkan. Ez utóbbi, azaz a szemtanúk szerepe még kevésbé van jelen a témával foglalkozó írárokban, mindössze két cikk (1,7%, N=116) járja körül a kérdést, pedig hasonlóan az iskolai zaklatáshoz, az online zaklatás meg-

23. <http://mno.hu/csaladesnevelas/az-iskola-figyelteti-a-tanulok-netes-bejegyzeseit-1184559> Utolsó letöltés: 2014. január 30.

24. <http://mno.hu/belfold/az-internetes-zaklatastol-ovja-meg-a-fiatalokat-a-kim-programja-1205074> Utolsó letöltés: 2014. január 30.

25. <http://mno.hu/belfold/az-internetes-zaklatastol-ovja-meg-a-fiatalokat-a-kim-programja-1205074> Utolsó letöltés: 2014. január 30.

26. http://index.hu/tech/2014/05/23/a_miniszterium_feljelenti_az_ask_fm-et/ Utolsó letöltés: 2014. január 30.

27. http://no1.hu/belfold/gyerekanyok_fotoit_tartalmazo_honlap_ellen_lep_fel_a_kim-1438153 Utolsó letöltés: 2014. január 30.

28. http://velvet.hu/sztori/2013/04/10/nyegen_eroszakoltak_meg_a_tinilyant_ongyilkos lett/v Utolsó letöltés: 2014. január 30.

29. http://hvg.hu/kultura/20130815_Not_akart_a_bankjegyre__trollok_fenyeket#rss Utolsó letöltés: 2014. január 30.

30. <http://www.origo.hu/techbazis/internet/20100325-cyberbullying-artalmatlanak-latszo-eroszak-a-kiberterben.html> Utolsó letöltés: 2014. január 30.

31. <http://www.origo.hu/techbazis/internet/20090303-minden-harmadik-kiskoru-brit-volt-mar-kiberzaklatas-aldozata.html> Utolsó letöltés: 2014. január 30.

állításában is kiemelt a szerepük, „a *bullying* elleni prevenció programok rendszerint a passzív szemlélőket célozzák meg, mivel az áldozatot már azzal is meg lehet védeni a káros lelki következményektől, ha valaki kiáll mellette, miközben a be nem avatkozás mintegy legitimálja a bántalmazást.”³² Az aktív szemlélői viselkedéssel kapcsolatban konkrét támpontokat mindössze egyetlen cikk szolgáltat: „Aki segíteni szeretne, kezdjen el barátkozni az áldozattal, próbáljon meg kiállni mellette, esetleg forduljon helyette ő felőtthöz segítségért. De ezeknél van egy alapvetőbb teendő: az összes öngyilkosságra utaló figyelmeztető jelzést nagyon komolyan kell venni (...) Felelősséget kell tudnunk vállalni, legalább azt megmondani, hogy hova forduljon. Sokszor már az is segít, ha legalább egy lelkisegély-vonal számát odaadják neki, hogy valaki észreveszi, hogy rosszul van”.³³

Diszkusszió

Egy jelenség médiareprezentációját az adott téma jellegzetességein kívül meghatározza maga a médiakontextus, vagyis az adott média típusa, hagyományai, a hírérték, illetve a konkrét újságíró érdeklődése. Ennek köszönhető, hogy az online zaklatás megjelenítése esetorientált, ami mind a cikkek tartalmában, mind azok idői eloszlásában tükröződik. Ez az úgynevezett epizodikus keretezés (*Jyengar és Simon, 1993*), vagyis az, hogy a média figyelme az egyedi esetekre fókuszál, azzal jár, hogy mind az okok, mind a felelősség attribúciója individuális, egyénekre koncentráló.

Az elemzés során kirajzolódtak azok a jellemző narratívák, melyek meghatározzák az online zaklatással kapcsolatos beszédmódot, erőteljesen befolyásolva a nyilvános diskurzust. Mivel a média figyelmét elsősorban azok az esetek keltik fel, melyek drámai következményekkel, végkifejlettel járnak, nem meglepő, hogy az egyik ilyen értelmezési keret a jelenség drámai, tragikus jellegét emelik ki, például öngyilkosságot vagy depressziót emlegetve a következmények között. Azt is meg kell említeni, hogy a média által választott keretek nem önkényesek, a legsikeresebb narratívák kultúra-kongruensek, vagyis egybeesnek az adott társadalom elvárásaival. A második értelmezési keret a nemi különbségeket emeli ki. A történetekben szignifikánsabban többször jelennek meg női áldozatok, illetve gyakran kiemelik a megtörténtek szexuális jellegét. Az empirikus kutatások nem tükrözik ilyen mértékben a különbségeket. A harmadik narratíva a jogi színtérre koncentrál, az esetek nagy százalékban a jogi processzus valamelyik lépcsőfoka kapcsán említődnek meg, továbbá gyakran jelennek meg az online zaklatáshoz szorosan kapcsolódó jogi kérdések, mint például az adatvédelem, vagy állítják szembe a szólásszabadsággal. Az utolsó gyakori narratíva a jelenség technológiai kontextusba helyezése, akár az okok, akár a prevenció kapcsán. A cikkek többször említik például az anonimitást, mint közvetlen kiváltó tényezőt. Az esetekkel és az érintettséggel kapcsolatban azonban figyelmet kell fordítani arra is, hogy mind az elkövetők, mind az áldozatok között megtalálhatók a diákkorúakon túl felnőtt szereplők is, mely kiemeli a jelenséget az iskolai környezetből és egyúttal átemeli egy tágabb, társadalmi kontextusba, nemcsak a gyakoriság, hanem a megelőzés-kezelés tekintetében is.

Az internet pozitívumait – segíthetik a gyerekek közti kapcsolattartást, a társas életet, a szórakozást vagy akár a házi feladat elkészítését, növelhetik a gyerekek kreativitását, és segíthetnek elsajátítani a 21. században nélkülözhetetlen technikai készségeket – egyetlen írás említi. Mindez a téma kapcsán nem meglepő, azonban a cikkek nagy része a súlyos következményekkel járó eseteket említi, valamint igen alacsony a megelőzés vagy kezelés témáját körbejáró vagy akár csak azt említő cikk. Mindezek következménye lehet a megoldást épp a til-

32. <http://www.origo.hu/techbazis/internet/20100325-cyberbullying-artalmatlannak-latszo-eroszak-a-kiberterben.html> Utolsó letöltés: 2014. január 30.

33. <http://index.hu/belfold/2013/01/04/cyberbully/> Utolsó letöltés: 2014. január 30.

tásban kereső nevelői attitűd, ami bizonyosan nem vezet eredményre, sokkal inkább azt eredményezi, hogy a gyerek nem beszél a szülőknek, tanároknak a tapasztalt negatív online cselekményről, mivel a nem használat ki-zárná őt a számára alapvető, kortársakkal folytatott interakciókból.

Végül a kutatás eredményeinek interpretálásakor figyelembe kell vennünk annak korlátait is: a tartalom-elemzésre kiválasztott cikkek a nyomtatott és digitális mainstream médiában jelentek meg, tehát például egy fontos közvélemény-befolyásoló média, a televízió kimaradt. Újabb kutatás témája lehetne a közösségi médiá-ban megjelenő online zaklatással kapcsolatos diskurzusok tartomelemzése.

Szakirodalom

1. Balázs Henrietta (2009): Kik azok a „verekedők”? *Iskolakultúra*, 5–6. 11–20.
2. Beran T. and Li Q. (2005): Cyber-Harassment: A Study of a New Method for an Old Behavior. *Journal of Educational Computing Research*. 32. 3. 265–277.
3. Dempsey A. G. and Sulkowski M. L., Dempsey J. and Storch E. A. (2011): Has Cyber Technology of Peer Aggressors? *Cyberpsychology, Behavior, And Social Networking*. 14. 5. 297–302.
4. Diamanduros, T., Downs E. and Jenkins S. J. (2008): The Role Of School Psychologists In The Assessment, Prevention, And Intervention Of Cyberbullying. *Psychology in the Schools*, Vol. 45. 8. 693–704.
5. Domonkos Katalin (2014): Cyberbullying: zaklatás elektronikus eszközök használatával. *Alkalmazott pszichológia*, 14. 1. 59–70.
6. Domonkos Katalin és Ujhelyi Adrienn (2014a): Elektronikus zaklatás – egy kutatás tükrében. In: Hülber László (szerk.): *Digitális nemzedék konferencia 2014. Konferenciakötet*. ELTE PPK Neveléstudományi Intézet, Budapest. 47.
7. Domonkos Katalin és Ujhelyi Adrienn (2014b): Tevékenység és viselkedés a digitális környezetben. In: Ollé János (szerk.): *VI. Oktatás-Informatikai Konferencia Tanulmánykötet*. ELTE PPK Neveléstudományi Intézet, Budapest. 264–273.
8. Eu Kids Online (2011): *Eu Kids Online – A magyarországi kutatás eredményei*. Ithaka. URL: http://nmhh.hu/dokumentum/3886/ITHAKA_EU_KIDS_Magyar_Jelentes_NMHH_Final_12.pdf Utolsó letöltés: 2014. január 30.
9. Festl, R. and Quandt, T. (2013): Social Relations and Cyberbullying: The Influence of Individual and Structural Attributes on Victimization and Perpetration via the Internet. *Human Communication Research*, 39. 101–126.
10. Gradinger, P., Strohmeier, D. and Spiel, C. (2009): Traditional bullying and cyberbullying. *Journal of Psychology*, 217. 205–213.
11. Hinduja, S. and Patchin, J. W. (2007): ~~Of~~ The Consequences of Online Victimization: School Violence and Delinquency. *Journal of School Violence*, 6. 3. 89–112.
12. Iyengar, S. and Simon, A. (1993): News coverage of the Gulf Crisis and public opinion: A study of agenda-setting, priming, and framing. *Communication Research*, 20. 365–383.
13. Kurucz Orsolya (2012): Iskolai agresszió és közösségi média. *Új Pedagógiai Szemle*, 7-8. 94-103.
14. Li, Q. (2007): New bottle but old wine: A research of cyberbullying in schools. *Computers in Human Behavior*, 23. 1777–1791.
15. Machácková, H., Lenka Dedkova, L., Anna Sevcikova, A. and Cerna, A. (2013): Bystanders' Support of Cyberbullied Schoolmates. *Journal of Community & Applied Social Psychology*, 23. 25–36.
16. Margitics Ferenc és Pauwlik Zsuzsa (2006): Megküzdési stratégiák preferenciájának összefüggése az észlelt szülői nevelői hatásokkal. *Magyar Pedagógia*, 106. 1. 43–62.
17. Mesch, G. S. (2009): Parental mediation, online activities, and cyberbullying. *Cyberpsychology & Behavior*, 12. 4. 387–393.

18. Milosevic, T. (2012): *Cyberbullying in US Mainstream Media*. Abstract presented at the 2012 Workshop on Transforming Humiliation and Violent Conflict. December 6–7. Columbia University, New York.
19. Olweus, D. (1999): Iskolai zaklatás. *Educatio*, 717–739. URL: http://www.hier.iif.hu/hu/educatio_reszletes.php?id=26 Utolsó letöltés: 2014. január 30.
20. Parti Katalin és Schmidt Andrea (2013): Iskolai bántalmazás az interneten – magyarországi adatok (2012). Digitális nemzedék konferencia. 59. URL: <http://digitalisnemzedek.hu/wp-content/uploads/2013/03/digitalisnemzedek-konferencia-2013.pdf> Utolsó letöltés: 2014. január 30.
21. Patchin, J. W. and Hinduja, S. (2006): Bullies move beyond the schoolyard: A preliminary look at cyberbullying. *Youth Violence and Juvenile Justice*, 4. 2. 148–169.
22. Schmidt Andrea (2013): *Online bántalmazás Magyarországon – TABBY projekt*. VII. Nemzetközi Média-konferencián elhangzott előadás. Balatonalmádi.
23. Schneider, S. K., O'donnell L., Stueve A. and Coulter, R. W. S. (2012): Cyberbullying, School Bullying, and Psychological Distress: A Regional Census of High School Students. *American Journal of Public Health*, 102. 1. 171–177.
24. Slonje, R. and Smith, P. K. (2008): Cyberbullying: Another main type of bullying? *Scandinavian Journal of Psychology*, 49. 147–154.
25. Slonje, R., Smith P. K. and Frisé, A. (2012): Processes of cyberbullying, and feelings of remorse by bullies: A pilot study. *European Journal Of Developmental Psychology*, 9. 2. 244–259.
26. Smith, P. K. (2012): Commentary Cyberbullying: Challenges and opportunities for a research program—A response to Olweus. *European Journal Of Developmental Psychology*, 9. 5. 553–558.
27. Török Balázs (2012): Hírbe hozott iskolák. *Új Pedagógiai Szemle*, 7–8. 79–94.
28. Vazsonyi, A. T., Machackova, H., Sevcikova, A., Smahel, D. and Cerna, A. (2012): Cyberbullying in context: Direct and indirect effects by low self-control across 25 European countries. *European Journal Of Developmental Psychology*, 9. 2. 210–227.
29. Völlink, T., Bolman, C. A.W., Dehue, F. and Jacobs, N. C.L. (2013): Coping with Cyberbullying: Differences Between Victims, Bully-victims and Children not Involved in Bullying. *Journal of Community & Applied Social Psychology*, 23. 7–24.
30. Wright, V. H., Burnham, J. J., Inman, C. T. and Ogorchock, H. N. (2009): Cyberbullying: Using Virtual Scenarios to Educate and Raise Awareness. *Journal of Computing in Teacher Education*, 26. 1.
31. Ybarra, M. L. and Mitchell, K. J. (2004): Online aggressor/targets, aggressors, and targets: a comparison of associated youth characteristics. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 45.7. 1308–1316.